

Út a posztmodernitásig, avagy az ember haláláig

Amikor Friedrich Nietzsche főművében Zarathustra tíz éves magánya után úgy döntött, hogy visszatér a hegyekben tett elvonultságából és az emberek közé megy a megszerzett bölcsességét hirdetni, egy szent öregemberrel találkozott. Kérésére, hogy mitévő a szent az erdőben, az öreg ember azt felelte: énekkel, sírással, kacagva, dörögve dicséri istent. Egymástól elválva, miután Zarathustra egyedül maradt, döbbenetesen kérdezte magától: lehetséges, hogy az öreg szent semmit sem hallott volna arról, hogy *isten meghalt?*

Az évezred utolsó éveinek egyes gondolkozói a fenti epizóddal kapcsolatban joggal jegyzik meg, hogy a jelenkorban nem pusztán isten halt meg, hanem maga az ember is.

Az emberről szóló archaikus tudás értelmében az ember halála valóban bekövetkezett, az ember az isteni létrendtől való fokozatos leválasztódáson keresztül eljutott addig a pontig, hogy pusztán emberi mivolta, saját személyi integritása és összetartottsága kezdett veszélybe kerülni. Az emberi pozíció e válsága annyira eluralkodott a szűkebb értelemben vett modernitást követő évtizedekben, hogy a posztmodernitásként jelölt századvég egyik alapvető jellemzőjévé lett, s az emberi létrend felbomlása nemcsak magát az egyént, hanem az állami, társadalmi szférákat is áthatotta, sőt bizonyos mértékben a természeti környezetben is megjelent.

Valamikor az emberi világot szabályok és normák olyan organikus rendje tartotta össze, amely végső értelmét mindig a létezés teljességét kialakító, fenntartó és megszüntető princípiumokból nyerte. Ennélfogva a modern szemléletben egymással kapcsolatban nem állónak tűnő életterületek között pontos megfeleléseket lehetett kijelölni, hiszen az élet egyes szférái egyaránt kifejezésre juttatták az életfelettség eszméit, s a megnyilvánult világ az életfelettség érvényesülését segítette elő szabályaival. A pusztán élet keretein túl emelkedni nem képes modern embernek emiatt tűnik érthetetlennek az archaikus korok világát meghatározó előírások túlnyomó többsége; embertelenségről, kegyetlenségről beszél felháborodottan, amivel mindössze az életfelettséggel szemben fennálló lezártágáról tesz tanúbizonyságot.¹ Nem érti azt a civilizációt, amely az ember világát ha szükséges vasszigorral összefogja, s a lehető legradikálisabb eszközökkel gátat szab a felbomlasztás erőinek avégett, hogy az istenek szabadon megnyilatkozzanak az emberek között.

Ahhoz, hogy az emberi világ az Ég Birodalmát képviselje, minden magatartásnak és tevékenységnek a szó eredeti értelmében vett szellemi orientációval kell átítatódnia. Az egyén és a közösség élete valamikor egy folytonos állásfoglalást kívánt a magasabb eszmék mellett, nem tűrte meg a közönyt, a passzivitást. Az irányulás és az állandó készenlétre való felhívás minden tradíció etikájában elsődleges fontosságú volt, elegendő csak a muszlimok Kelet felé fordulására, vagy az Evangélium szavaira gondolni: *Estote parati ... quia nescitis neque diem, neque horam* (Máté 25, 13).² A horizontálisan és vertikálisan tagolt közösség egyes tagjainak a pozíciója, ideértve még az alantasabb hivatásokat folytatókat is, egy sajátos *határhelyzetet* jelentett, a saját minőségeire és benső kvalifikációira szabott középpontot, ahonnan az önmeghaladás, önnön kondicionalitásának a felülmúlása permanens lehetőségként jelentkezett. A pusztán emberi létezés fölé történő emelkedést mint igazi feladatot és célt minden tradíció megkövetelte tagjaitól. Amikor például Buddha kilépett a földi létezésből, hogy távozzon a *mahaparinirvaná*ba, utolsó szavaival is a folytonos irányulásra való felszólítást hagyta örökül tanítványaira: *Törekedjétek fáradhatatlanul!* A létezés közömbössége blaszfémiát jelentett, az archaikus korban részt kellett venni az aktivitás, a fény és a sötétség harcában a fény oldalán, hogy ezáltal kapcsolódhasson be az ember a hindu tradícióban említett *Devák és Asurák* küzdelmébe az istenek oldalán. A civilizáció egy állandó művelés értelmében volt fenntartva, a külső feltételek elősegítették a benső irányulást, míg az Ég Birodalmának élő jelenléte egy benső rendezettség keresztül kiépítette a külső környezet összetartottságát.

Az életfelettségnek az élet egészében való közvetlen megnyilatkozását a *hierarchia* mint szent uralom tette lehetővé. Az élet egyébként alkalmatlan arra, hogy pecsétként magán hordozza az életfelettséget, a valódi hierarchia és az ezt megerősítő szabályok mintegy rögzítik az életet, azonban nem a megmerevedettség értelmében, hanem mindig egy benső szabadság jegyében állva. Jóllehet a hierarchia külsőleg kötöttségekkel jár együtt, de ez mindig a fékevesztett erők megzabolozását szolgálja, azon hatalmak megragadását, amelyek uralom hiányában az élet elpusztítására, az egyén és a közösség felbomlasztására törnek. Miként a szó etimológiája is utal erre, a hierarchia tengelyében tehát mindig az alsóbb, személytelen erők uralása áll, s a vertikális kapcsolatok feltételezik, hogy a magasabb szinten lévők a kaotikus erőket képesek az uralom révén megtisztítani, transzformálni. Az alá- és fölérendeltség szintjei valami-

kor valós, spiritualitástól és szakralitástól átítatott pozíciókat fejeztek ki, az egyes szinteken állók távolról sem pusztán a külső erőszakra támaszkodtak, miként ezt oly szívesen szeretnék látni és láttatni a mütba tekintő modern történészek, hanem helyzetük azon a méltóságon és tekintélyen alapult, amelyet számukra az alsóbb világ feletti hatalom, az életfelettség állandó jelenléte adományozott. Emiatt az emberek a felettük állóban nem az elnyomó zsarnokot látták, akit forradalmi úton kell megdönteni, hanem a számukra is feladatként kijelölt irányulás és spiritualitás le-téteményeseit, akik felé számos esetben vallásos tisztelettel fordultak. Így amíg az életfelettség *élő módon* volt jelen egy közösség életében, a valódi hierarchikus kapcsolatokat semmibevevő köztársasági gondolat nem ereszhetett gyökeret.

A hierarchia és az abban való részvétel eredeti értelmében sohasem jelentett *szervilizmust*, mivel minden legitim alá- és fölrendeltség csakis *autonóm* személyiségek akaratos és szabad elhatározásán alapulhat.³ Ellenkező esetben, ha nincs jelen a szent uralom által közvetített eszme aktív felvétele, a hierarchia egy kiüresedett keretté lesz, amelynek az alsóbb erők általi széttröresése elkerülhetetlenül be fog következni. Ahhoz, hogy valaki mint autonóm egyén valóban részt vehessen egy ilyen rendben, önmaga partikularitását bizonyos mértékben fel kell számolnia, hogy ezáltal a számára megszabott fokozaton önmagát mint potenciális *középpontot* legyen képes át-élni. A középpontiság megvalósításakor az egyén megszünteti mindazon esetlegeségeket, amelyek a felettelekhez kötött világban létezését kijelölik és megakadályozzák, hogy életét egy magasabb eszmeiség vonalába állítsa be. Mindez előfeltételül szolgál ahhoz, hogy a hierarchia által közvetített szellemi hatalom az autonóm személyiségben megnyilatkozhasson. E művelet véghezvitele minden archaikus és tradicionális civilizációban egy szükségképpen szigo-

rú szabályozottságú állami-társadalmi közegben ment végbe.

A hierarchiát a közösség számára *törvény* biztosítja, amely funkciójánál fogva mindig egyfajta megkötést, a differenciálatlannak a differenciálódását szolgálja, a káoszhoz kozmosszá történő emelkedését. A létezés megnyilatkozásához és fennmaradásához minden esetben szabályozottság szükséges, ennek hiányában ugyanis minden megnyilvánult forma a káosz formanélküli világába süllyedne. A formák, a valamivé levés birodalma

ennélfogva szabályok nélkül nem létezhet, amelyeknek mint a folytonosan változó egzisztenciát megállító elv kifejeződéseinek a megítélése két irányú lehet. Amennyiben az emberben és megfelelőek útján a társadalomban működő személytelen, vitális és infernalis erők uralt rögzítésére irányulnak, valamint az élet feletti befogadására és jelenlétére készítenek elő, akkor pozitív és *szent* törvényekről lehet beszélni. Am, miként ez a

későbbiekben kifejtésre kerül, ha az alacsonyabb erők eluralkodását segítik elő, alapjellegük egyfajta *átkozottsággal* keveredik.

Valamikor tehát a törvények egy olyan rendezettséget, az életfelettség felé való olyan *orientációt* teremtettek az emberben és a közösség életében, hogy joggal hívták őket *isten eredetűnek*. A létezés *mintájául* szolgáló ideát, vagyis Istent⁴ közvetlenül befogadó törvényalkotó (*dharmaraja*) a káosz feletti hatalmát mindig *rendben*, és az ettől elválasztathatalan szabályokban juttatta kifejezésre. A szabályok követése nem azok erőszakkal történő kikényszerítése miatt volt általános, hanem mert a fenti értelemben vett rendezettség a közösség tagjaiban még élő valóság volt. A törvények meghatározásánál a prakticitás és a haszonelvűség kritériumai helyett az elsődleges szempont az volt, hogy azok alkalmasak legyenek az életfelettség princípiumait a földi létezésben minél világosabban megjeleníteni. Annak eldöntéséhez például, hogy az ellenérdekű felek képviselte igazság közül melyik az igazabb, mindig közvetlenül vagy közvetetten azt vizsgálták, hogy ki az, aki szilárdabban és egyértelműbben fejezi ki létezésével a magasabb világot. Az igazság képviselője egy, a személy egész egzisztenciáját átjáró hatalommal és rendezettséggel társult, amely miatt teljességgel megalapozottak és létjogosultak voltak a felvilágosult és humanizált utókor által bírált és nem értett istenítéletek.⁵ A törvény és annak alkalmazója alapvetően nem külsőleges szempontok szerint ítélte meg a közösség egyes tagjait és az általuk elkövetett cselekményeket, hanem az általuk hordozott méltóság szerint.

Ahhoz, hogy az életfelettséggel átítatott emberi világ egy gyökeres megromlásra menjen keresztül, elengedhetetlen volt, hogy a közösség tagjainak benső intaksága megtörjön. Amióta a Kezdetektől eredő tradíció az emberi történelemben *emlékezetként* átadódik, ezzel elkerülhetetlenül együtt jár az ember fokozatos *alászállására* való figyelmeztetés. Maga az alászállás voltaképpen az ember eredeti *primordiális* állapotának, vagyis az életfelettség közvetlen jelenlétének az elhomályosulása, ideértve az emberben uralkodó rend és hierarchia megrendülését. Emiatt a két világ közötti folytonos átjárhatóság kezd megszűnni, az átmenetet biztosító hierarchia és rend kezd külsőlegessé és formalizálttá válni, az egyén és a közösség normális életét évszázadokon, akár évezredekken át fenntartó és őrző rítusok, szabályok kétség és *kritika* tárgyává lesznek. Az ember egyre inkább leválk a másik világról, bezáródik a pusztán emberi struktúrák közé, és hanyatlásának folyamatát humanizmusként, individualizmusként, felvilágosodásként, sőt számos esetben kommunizmusként dicsőíti. Miután az önmagában hordozott rend összeomlik, forradalmárrá, demokratává, anarchistává lesz,⁶ úgy érzi, végre diadalt aratott, *felszabadult*, holott nem történt más, mint hogy önmagában teret engedett azoknak a folyamatoknak és erőknek, amelyekről a hagyományos civilizációk felépítésükkel és rendezettségükkel védték az emberi világot.

A legújabb korok emberének különös nehézséget jelent megérteni, hogy a *szabadság* igazi eszméje elválaszthatatlan a *hierarchikus rendtől* és távol áll a kaotikus szétesettségbe torkolló *anarchiától*. A modernitás maga, mint ami nem pusztán egy korszakot, hanem egy létállapotot jellemez, egyfajta hiányra épül,⁷ vagyis mindazon erők és struktúrák eltűnésére, amelyek az *embert* összetartottságát elősegítve és irányulását kijelölve *isten* felé fordították. A modernitás mint a voltaképpeni eszmék megtagadására épülő áramlat, természetesen szintén hordoz egyfajta irányulást, azonban ez – miként Dr. László András kifejtette – a *semmi* felé fordít, és igazából az ember teljes feloldásán munkálkodik. Az emberi értelem számára szinte egy tudatosnak tűnő folyamatban olvadnak fel mindazon struktúrák és formációk, amelyek valamikor gátat szabtak a romboló erőknek, s szűnnek meg egymás után az éber tudatosságot hordozó támasztékok.

Kétségtelen, hogy a modernitás korában még fennállottak bizonyos olyan civilizációs, kulturális és helyenként társadalmi alakzatok, amelyek töredékesen és elhalványult módon közvetítették az élet- és személyfeletti világot, azonban ezek napjainkra csaknem teljes egészében feloldódtak, mint *formák* helyüket átadták a *formátlan*ságnak, illetve olyan előírásoknak, szabályoknak, amelyek az eredeti értelemben vett rend ellenében működnek. A helyzet számos esetben a helyes orientálódást lehetlenné tevő paradox jelleget öltött magára, elég itt csak arra a tényre utalni, mely szerint a modernitás utáni szabályok követése és betartása vagy betartatása – ezek dezorganizáló szerepe miatt – éppen a *szabályozatlanságot* segítik elő. Az egymásnak ellentmondó és gyakran változó szabályok legfeljebb csak egy látszólagos működőképesség megőrzésére törekedhetnek, a pragmatizmus és hasznosság legalacsonyabb szempontjait kijelölve, de valódi állandóságot már nem tudnak képviselni.⁸

Vakságában a mai kor embere emellett képtelen észrevenni, hogy a középkori obskurantizmusként lenézett, adott esetben rendkívül szigorú előírások – mint amilyenek például a boszorkányok és démonok távoltartására vonatkoztak –, mennyire fontos és szilárd *védőfalat* vontak az élet köré. Az élet *normális* vitele ezt követelte meg, a védelem fenntartása az egyén és a közösség együttes érdeke volt. A tradicionális kozmológia által leírt folytonos involúció következtében azonban az emberek nem materializálódtak befolyások irányában fennálló érzékenysége meggyengült, és a humanizmus s felvilágosodás jegyében felszámolta a belső intakság és társadalmi rendezettség megőrzése végett kiépült normákat.

Az a tény, hogy a ma embere nem érzi szükségét annak, hogy a világot feloldással fenyegető befolyások és hatások ellen védekezzen, sőt a védekezés funkcióját közvetett módon ellátó eszmeköröket és magatartásmintákat módszeresen felszámolja,⁹ igazgá teszi azt a megállapítást, amely szerint e befolyások már hatalmukba kerítették az ember belső és külső világát. Miként erre

még C. G. Jung is felhívta a figyelmet, a valamikori démonok világa manapság mint kollektívizmus nyilatkozik meg. Legkülönfélébb arculatokban, mint amilyen a szocializmus, kommunizmus és – amennyiben nivellatív módon működik – a nacionalizmus. Hasonló értelemben ír Titus Burckhardt is egyik tanulmányában,¹⁰ melyben kifejti, hogy az ördögi megszállottság, vagyis a lélek feloldó erők által végbevitt pszichikus fertőzéseinek esetei csökkenőben vannak, mivel e befolyások már nem lokalizálhatóak egyes helyekre, személyekre, hanem általánosan elterjedtek.

Az ember a jelenkorra olyan állapotba került, hogy a legkülönfélébb befolyásoknak és szuggesszióknak van folytonosan kiszolgáltatva. Az elterjedt *tömegmozgalmak* és ideológiák az autonóm és tudatos személyiséget teljesen kikezdték, az ember helyes értelemben vett akaratos döntései és elhatározásai létezéséből kiiktatódtak, s számára csaknem egyedüli lehetőségként a körülmények passzív elfogadása jelentkezik. *Passzivitását* az élet valamennyi szférájában tovább növelik, szinte bármely területet meg lehet vizsgálni: kezdve a még némi hatást kifejteni képes politikai ideológiáktól, a fizikai létezésének fenntartását segítő munkahelyeken keresztül, egészen a mai korszakot jellemző és csaknem mindenki által követett, egyre gyorsabban változó divathullámokig. Miközben az újkor emberével elhitették,

hogy szabad, szétesettségében képtelen felismerni: az életét folytonosan és minden mozzanatában átszött automatizmusok és befolyások rabjává lett.

Az ember létezésének értelmét minden körülmények között az életfelettségben működő princípiumok realizálása jelenti. E feladatának teljesítése végett egy benső aktív jelenlétre, egy szakadatlan, hierarchia mentén megvalósuló orientációra van szüksége. Mivel az ember veszélyes általmenés, ha e feladatáról lemond, akkor mindazon erői, amelyekkel a felemelkedést hajtáná végre, ellene fordulnak és a szétesettségét fogják előkészíteni és bevégezni. A benne eluralkodott individualizmus, az égtől való elfordulás, a hierarchia elvetése ténylegesen a káosz és megsemmisülés szélére sodorja, oda, ahol az ember már halálára sem képes ráébredni. A szolgáltára rendelt erők fellázadtak ellene és mint személytelen mechanizmusok megszállottként¹¹ tartják őt bilincsből s felőrlik. Ezért az embernek, hogy önnön méltóságát visszanyerje, meg kell fékeznie az életét folytonosan elárasztani kívánó hatalmakat, hogy életét rituálisan megszilárdíthassa és önmagában a szellemi hierarchiát ismét életre kelthesse, amivel Cicero *Pro Marcello* szónoklatában megadott maxima beteljesedhet: nincs magasabb hatalom, mint az önmagunk feletti uralom.

¹ A jelenkor emberének R. Guënon által említett szolidifikációja miatt bekövetkezett lezáródásával kapcsolatban lásd: Julius Evola: *Sui limiti della regolarità iniziatica* (in: *Introduzione alla magia*, Fratelli Melita Editori, Genova).

² Legyetek készen, ... mert nem tudjátok sem a napot, sem az órát.

³ Julius Evola *Lázadás a modern világ ellen* című könyvében (Kötet Kiadó, 1997., 357-361. o) a formálódó középkor kialakításánál működő princípiumok bemutatásánál világosan kifejti, hogy a hierarchikus tagoltság egyszerre feltételezi az abban résztvevők személyes szabadságát és személyen túli odaadását: ... a hívek szabad emberek voltak, de szabad emberként előjognak és az embert magát oknak és célnak tekintő létmódnál magasabb rendűnek érezték azt, hogy urukat szolgálják, hogy uruk becsületét és jogait védelmezzék.

⁴ A pontosság kedvéért megjegyzendő, hogy az egzisztenciát meghatározó és szimbolikusán afölé helyezendő ideák – mint létszintek és tudatállapotok – közül a metafizikai hagyomány a teisztikus *Istenen* túl még más állapotokat is kijelöl; v. ö.: René Guënon: *A lény sokféle állapotának metafizikája*, Farkas Lőrinc Imre Kiadó, Budapest, 1993.

⁵ Vö. Julius Evola: *Lázadás a modern világ ellen*, Játékok és Győzelem című fejezet.

⁶ Julius Evola *Il mistero della decadenza* (in: *Vie della Tradizione*, 1973. február-március) című értekezésében rámutat arra a tényre, hogy minden forradalmi és felforgató akciót szükségképpen megelőző egy, az egyénben lezajló benső rombolás, a hierarchikus rend eltörlése.

⁷ Vö. René Guënon: *A modern világ válsága*, Budapest, 1995.

⁸ Elegendő ehelyütt a demokratikus parlamentek futószalagon hozott törvényekre gondolni, amelyek meg akarván felelni az egyes érdekcsoportok elvárásainak, gyakran egymásnak ellentmondó módon igyekeznek szabályozni a legkülönfélébb életviszonyokat, és így egy folytonos jogharmonizációnak nyitnak teret.

⁹ Ma általánosan elterjedőben van a világon az úgynevezett globalizáció, ami végeredményben e folyamatokat mozditja elő. Ezzel kapcsolatban vö. Stelmár G. Ilona: *A szép új világrend felé* (in: *Pannon Front* 14.)

¹⁰ Titus Burckhardt: *Mirror of the Intellect*, Albany, 1987.

¹¹ Ehhez éppúgy ideértendő az újkor valamennyi izmusa, mint azok a személyalatti befolyások, amelyek az ember autonóm benső életét lehetetlenné teszik. Vö.: Julius Evola: *A képességek felszabadítása* (in: *Tradición*, Debrecen, 1998).

A római király ünnepi beszéde a csapatai előtt